

۱۱۳۱۹۷۲۴۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پارلمان ملی

بررسی سمت‌گیری‌های سیاسی مجلس اول شورای ملی ایران

www.ketab.ir

مؤلف:

دکتر محمدامین نژد نجفیان

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه : نژد نجفیان، محمدامین -
 عنوان و نام پدیدآور : پارلمان ملی : بررسی سمت گیری‌های سیاسی مجلس اول شورای ملی ایران
 مشخصات نشر : تهران: نشر علم، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۳۸۱ ص.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۷۰۷-۳
 وضعیت فهرست نویسی : فیبای مختصر
 یادداشت : این مدرک در آدرس: <http://opac.nli.ir> قابل دسترسی است
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۷۴۵۰۷

www.ketab.ir

کتابخانه

پارلمان ملی

بررسی سمت گیری‌های سیاسی مجلس اول شورای ملی ایران
 مؤلف: دکتر محمدامین نژد نجفیان

چاپ دوم: ۱۴۰۱
 تیراژ: ۴۴۰ نسخه
 لیتوگرافی: باختر
 چاپ: مهارت

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای زاندارمری
 بن بست گرانفر، پلاک ۴، تلفن ۶۶۴۱۲۳۵۸

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۲۲۴-۷۰۷-۳

۹۶
۹۷
۷۵
۷۵
۵۵
۵۵
۷۵
۱۴۲

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار (رهیافت تاریخی)
۹	مشروطه و پیش زمینه‌های آن
۱۰	زمینه‌های نظری (فکری) مشروطیت در ایران
۱۰	(۱) پیدایش اندیشه‌های نو
۱۴	(۲) انتشار مطالب انتقادی دربارهٔ اوضاع ایران
۱۸	(۳) تأثیر حوادث جهانی بر افکار ایرانیان
۱۸	(۴) ریشه‌های دینی
۱۹	زمینه‌های عملی مشروطیت در ایران
۱۹	۱- سیاسی
۱۹	الف- شکست برنامه‌های نوسازی و انحطاط حکومت
۲۳	۱- ب- سلطهٔ خارجی
۲۵	۲- اقتصادی
۲۵	۲- الف- انحطاط اقتصاد خارجی
۲۶	۲- ب- انحطاط اقتصاد داخلی
۲۸	شورش‌ها و جنبش‌ها
۳۲	طبقات، اقشار و گروه‌های اجتماعی ایران در آستانهٔ مشروطه
۳۷	سیر وقایع منتهی به انقلاب مردمی
۴۰	نگاهی کلی به جریان‌های فکری و سیاسی در دورهٔ مشروطه
۴۱	مشروطهٔ ایران
۴۱	اهمیت مجلس اول
۴۵	مقدمه
۴۵	نگاهی به ابعاد مختلف موضوع پژوهش

۴۶	بررسی و نقد منابع
۵۰	پیشینه تحقیق
۵۳	فصل اول
۵۳	مجلس اول و قانون
۵۵	الف) جریان شکل‌گیری مجلس اول و نظام‌نامه انتخاباتی آن
۵۵	۱- چرخش از عدالتخانه به مجلس شورای ملی
۵۷	۲- نظام‌نامه انتخاباتی مجلس اول
۶۰	۳- روند انتخاب نمایندگان مجلس و مشکلات آن
۶۴	ب) تصویب قانون اساسی مشروطه
۶۴	۱- گزارش‌هایی از سیر تدوین قانون اساسی مشروطه و کشمکش‌های آن
۷۲	۲- مآخذ قانون اساسی و نگاهی به مهم‌ترین مفاد آن
۷۴	ج) تصویب متمم قانون اساسی
۷۴	۱- ضرورت متمم
	۲- گزارش‌هایی از سیر تدوین متمم قانون اساسی و مخالفت مشروعه خواهان و دربار با آن
۷۵	با آن
۸۴	۳- نگاهی به مهم‌ترین مفاد متمم قانون اساسی و مآخذ آن
۸۸	د) روال داخلی مجلس اول و تصویب نظام‌نامه داخلی آن
۹۴	ه) تصویب سایر قوانین پایه
۹۴	۱- قانون تشکیلات ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام
۹۵	۲- قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی
۹۸	۳- قانون عدلیه و اصول محاکمات
۹۹	۴- تلاش مجلس برای قانونمند کردن امور نظامی کشور
۱۰۰	جمع‌بندی
۱۰۳	فصل دوم
۱۰۳	مجلس اول و دموکراسی
۱۰۴	الف) بررسی سمت‌گیری‌های سیاسی مجلس اول در رابطه با کابینه‌های معاصر
۱۰۴	۱) کابینه میرزاانصرا.. مشیرالدوله
۱۰۶	۲) کابینه سلطان علی‌خان وزیر افخم
۱۰۹	۳) کابینه میرزاغلی اصفرخان امین‌السلطان (اتابک)
۱۲۰	۴) کابینه نخست میرزا احمد مشیرالسلطنه

- ۵) کابینه میرزا ابوالقاسم خان ناصرالملک قراگوزلو ۱۲۲
- ۶) کابینه حسین قلی خان نظام السلطنه مافی ۱۲۴
- ۷) کابینه دوم مشیرالسلطنه ۱۲۷
- ۸) تأکید و نظارت بر مسئولیت‌های پارلمانی دولت از سوی مجلس ۱۲۸
- ب) دسته‌بندی‌های سیاسی مجلس اول ۱۳۴
- جمع‌بندی ۱۴۱
- فصل سوم ۱۴۳
- مجلس اول و استبداد داخلی (شاه) ۱۴۳
- الف) چالش مجلس اول و شاه تا کودتای اول (واقعه میدان توپخانه) ۱۴۴
- ۱- محمدعلی شاه؛ تزلزل از همراهی ظاهری تا مقابله ضمنی ۱۴۵
- ۲- هدف محمدعلی شاه از به قدرت رساندن اتابک ۱۵۱
- ۳- تقلیل بودجه سلطنتی از سوی مجلس و ایراد سوگند از سوی شاه ۱۵۵
- ب) چالش مجلس اول و شاه از کودتای اول تا پایان کودتای دوم (به توپ بستن مجلس) ۱۵۸
- ۱- کودتای اول بر علیه مجلس (ماجرای میدان توپخانه/کودتای ذیقعد ۱۳۲۵ ق.) ۱۵۸
- ۲- بهانه یافتن شاه پس از واقعه نارنجک اندازی (بمب اندازی) ۱۷۰
- ۳- وابستگی شاه به روسیه ۱۷۸
- ۵- فرجام کار چالش مجلس اول و شاه (بمباران مجلس اول) ۱۹۴
- ۶- تحلیل‌هایی از چالش مجلس اول و شاه ۱۹۷
- فصل چهارم ۲۰۳
- مجلس اول و استبداد داخلی (حکام و متنفذین محلی) ۲۰۳
- ۱- کلیاتی نسبت به سمت‌گیری مجلس اول در رابطه با مستبدین محلی ۲۰۴
- ۲- اقدامات مجلس در مقابله با آصف‌الدوله و سالار مفخم بجنوردی ۲۰۹
- ۳- اقدامات مجلس در مقابله با حاج آقا محسن عراقی ۲۱۶
- ۴- اقدامات مجلس در مقابله با رحیم‌خان چلبیانلو (سردار نصرت) و پسرش بیوک‌خان ۲۱۹
- ۵- اقدامات مجلس در مقابله با قوام‌الملک شیرازی ۲۲۵
- جمع‌بندی ۲۳۶
- فصل پنجم ۲۳۹
- مجلس اول و استعمار خارجی ۲۳۹

پیشگفتار (رهیافت تاریخی)

مشروطه و پیش زمینه‌های آن

در تاریخ ایران چندین اتفاق حیاتی موجب پدید آمدن مقاطعی اساسی گردیده و تاریخ این سرزمین را از دوره‌ای به دوره دیگر رهنمون ساخته است. می‌توان گفت مهم‌ترین حادثه و اساسی‌ترین جریان - پس از سقوط ساسانیان و ورود اسلام به ایران - وقوع مشروطیت در ایران است که پیش زمینه‌های آن از دوران جنگ‌های ایران و روس بوجود آمد که بر عمر دوره میانه تاریخ ایران مهر خاتمه زده و تاریخ این سرزمین را وارد دوران نوین و عصر جدید خود نموده است. شکست‌های ایران در جنگ با روسیه و عهدنامه‌های گلستان و ترکمانچای اولین "تکانه‌های ذهنی و روانی" را در تفاوت ایران عقب مانده و روسیه پیشرفته بر ایده‌ها و کنش‌های برخی از مردان سیاسی و نخبگان فکری وارد آورد. البته باید توجه داشت که فرآیند انحطاط جامعه ایرانی در ابعاد مختلف مدت‌ها پیش از آن با پوسیدگی حکومت صفوی و خصوصاً پس از سقوط اصفهان شروع شده بود.^۱

در زمان حکومت قاجارها ایران بسیار ناتوان شد و از بزرگی و جایگاه و آوازه آن بسیار کاسته شد، علت آن بیش از همه یک چیز بود آن این که جهان دگر شده و کشورها به تکان آمده ولی ایران به همان حال پیشین باز مانده بود. "از دوره مرگ کریم‌خان زند تا مرگ فتح علی شاه قاجار" - که دوره‌ای پنجاه و پنج ساله بود - در اروپا تحولات مهمی به وقوع پیوسته بود انقلاب فرانسه با اهداف آزادیخواهی و مردم‌سالاری بروز کرده و رشد سیاسی و نظامی و فن‌آوری، که در نتیجه آن‌ها دول بزرگ و نیرومندی پایه عرصه نهاده بودند. اما ایران از آن تحولات و تکان‌ها ناآگاه و بی‌بهره مانده بود. نتیجه این وضعیت این بود که دو دولت نیرومند و توسعه طلب یکی در شمال و دیگری در جنوب ایران پیدا شده و ایران ناتوان و ناآگاه در میان آن‌ها مانده بود. «و راستی آن که برای چنان زمانی پادشاهان کم جریزه‌ی قاجاری شاینده سر رشته داری نبودند.»^۲

^۱ علی‌اصغر حق‌دار، مجلس اول و نهادهای مشروطیت، تهران: مهرنامگ، چ اول، ۱۳۸۳، صص ۱۶-۱۵.

^۲ احمد کسروی، تاریخ مشروطه ایران، تبریز: اختر، چ دوم، ۱۳۸۵، صص ۱۷-۱۶.